

Eiropas Savienības Tiesas secinājumi *Gazprom* lietā

TOMS KRŪMIŅŠ

LLB (Māstrihtas Universitāte), LLM
(Groningenas Universitāte), Rīgas
Juridiskās augstskolas un
Kopenhāgenas Universitātes
doktorants un zinātniskais asistents

Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) Virspalāta atbildēja uz Lietuvas Augstākās tiesas uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem lietā C-536/13 – *Gazprom OAO/Lietuvas Republika*.¹ 2015. gada 13. maijā EST Virspalāta sniedza atbildes uz Lietuvas Augstākās tiesas (*Lietuvos Aukščiausiasis teismas*) uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem saistībā ar Stokholmas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūta (turpmāk – SCC) šķīrējtiesas nolēmuma saderību ar Padomes 2000. gada 22. decembra Regulu (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās (turpmāk – Briseles I regula).²

Lietuvas Augstākā tiesa vēlējās noskaidrot, vai SCC šķīrējtiesas nolēmums,³ kas, cita starpā, noteica Lietuvai (turpmāk – Lietuva), ko pārstāvēja Lietuvas Enerģētikas ministrija (turpmāk – Enerģētikas ministrija), atsaukt un sašaurināt noteiktus prasījumus par juridiskas personas darbību izmeklēšanu, ir saderīgs ar Briseles I regulas nosacījumiem.

Lietuvas Apelācijas tiesa (*Lietuvos apeliacinis teismas*), lemjot par SCC šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, norādīja, ka minētais šķīrējtiesas nolēmums ierobežojot Lietuvas valsts tiesībspēju vērsties Lietuvas tiesā, kā arī liedzot Lietuvai tiesai lemt par savu jurisdikciju, tādējādi pārkāpjot gan tiesu iestāžu neatkarības principu, kas nostiprināts Lietuvas Konstitūcijas 109. panta 2. punktā, gan Lietuvas sabiedrisko kārtību (*ordre public*).⁴ Turklāt Enerģētikas ministrija papildus norādīja, ka minētais šķīrējtiesas nolēmums ir pretrunā arī Briseles I regulai, kā EST to interpretēja lietā C-185/07 *West Tankers*.⁵

Neskatoties uz minētajiem Lietuvas argumentiem, 2015. gada 13. maija spriedumā EST Virspalāta norādījusi, ka "[Briseles I regula] ir interpretējama tādējādi, ka tai nav pretrunā, ja dalībvalsts tiesa atzīst un izpilda vai arī atsakās atzīt un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu, ar ko vienam lietas dalībniekam tiek aizliegts šīs dalībvalsts tiesās izvirzīt noteiktus prasījumus, jo minētajā regulā nav regulēta citā dalībvalstī esošas šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde dalībvalstī".⁶

Šāda EST Briseles I regulas tiesību normu interpretācija jau bija sagaidāma, tomēr ar nožēlu jāsaka, ka EST nav attaisnojusi daudzu liktās cerības attiecībā uz jaunās Briseles I bis regulas,⁷ kas aizstāj Briseles I regulu no š.g. 10. janvāra, izvērstā šķīrējtiesas izņēmuma interpretēšanu. Lai arī ģenerāladvokāts Vatelē savos secinājumos veltīja diezgan daudz uzmanības savu, iespējams, brīžam pārlieku radikālo uzskatu izklāstīšanai attiecībā uz jaunās Briseles I bis regulas izvērstā šķīrējtiesas izņēmuma interpretēšanu, EST Virspalāta diemžēl to ir atstājusi novārtā un pamatlietā piemērojusi tikai "vecos" Briseles I regulas nosacījumus.

Pamatlietas faktiskie apstākļi

Nepieciešamība Lietuvai Augstākajai tiesai uzdot prejudiciālos jautājumus EST atbilstoši Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 267. pantam radās vienā no daudzajiem strīdiem, kuros savstarpējās nesaskaņas risina Lietuva un Krievijas gāzes koncerns *Gazprom* (turpmāk – *Gazprom*).⁸

Pamatlieta ir saistīta ar *Lietuvos dujos AB* (turpmāk – *Lietuvos dujos*) – Lietuvā dibinātu akciju sabiedrību, kuras saimnieciskā darbība saistīta ar gāzes iepirkšanu no *Gazprom*, tās transportēšanu un izplatīšanu Lietuvas teritorijā, kā arī gāzes vadu apsaimniekošanu un gāzes piegādi uz Kaļiņingradas apgabalu.⁹

Izskatāmās lietas laikā *Lietuvos dujos* galvenie akcionāri bija *E.ON Ruhrgas International GmbH*, *Gazprom* un Lietuvas valsts, kuriem attiecīgi piederēja 38,91%, 37,1% un 17,7% no tās pamatkapitāla. *Gazprom* dalību *Lietuvos dujos* kapitālā ieguva saskaņā ar 2004. gada 24. janvārī noslēgto akciju pirkuma un pārdevuma līgumu (turpmāk – Līgums).¹⁰ Līgums, cita starpā, paredzēja gan to, ka dabasgāzes piegāde Lietuvai jāveic par godīgu cenu, gan to, ka šo cenu nosaka pēc formulas, kas pievienota 1999. gadā noslēgtajam (pirms *Gazprom* dalības *Lietuvos dujos* kapitālā) un spēkā esošajam ilgtermiņa gāzes līgumam, kas attiecās uz laika posmu no 2000. līdz 2015. gadam un vairākkārt ir ticis grozīts.¹¹

Tāpat 2004. gada 24. martā *Gazprom* noslēdza arī akcionāru līgumu ar *E.ON Ruhrgas International GmbH* un Valsts īpašuma fondu, kas rikojās Lietuvai vārdā (to savukārt vēlāk aizstāja Enerģētikas ministrija). Akcionāru līgums tika noslēgts saskaņā ar Lietuvas tiesību normām, un šī līguma 7.14. pantā ietvertā šķīrējtiesas klauzula paredzēja, ka "visas prasības, strīdi vai neizpildes saistībā ar šo līgumu vai arī tā pārkāpumi, spēkā esamība, tiesiskās sekas vai izbeigšana izšķirami šķīrējtiesā saskaņā ar Stokholmas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūta noteikumiem. Šķīrējtiesas vieta ir Stokholma, Zviedrija, šķīrējtiesā ir trīs šķīrējtiesneši (visus ieceļ šķīrējtiesas institūts), un šķīrējtiesas valoda ir angļu valoda".¹²

2011. gada sākumā Enerģētikas ministrija pārmeta *Lietuvos dujos* un tās vadībai – ģenerāldirektoram un diviem valdes locekļiem (kurus bija iecēlis *Gazprom*), ka viņi, grozot ilgtermiņa gāzes līgumā iekļauto gāzes tarifa aprēķinu formulu, nav rīkojušies *Lietuvos dujos* vislabākajās interesēs.¹³ Tā paša gada 25. martā Enerģētikas ministrija cēla prasību Viļņas apgabaltiesā (*Vilniaus apygardos teismas*) pret *Lietuvos dujos*, tās ģenerāldirektoru un diviem valdes locekļiem, lai tiktu uzsākta

to darbību izmeklēšana. Proti, kā norādīja Enerģētikas ministrija, veicot grozījumus noslēgtajā ilgtermiņa gāzes līgumā, Lietuvai kā *Lietuvos dujos* vienam no akcionāriem tika nodarīts būtisks kaitējums – noteiktā cena, par kuru *Lietuvos dujos* pērk gāzi no *Gazprom*, nav godīga, tādējādi jāuzsāk sarunas godīgas un taisnīgas gāzes iepirkuma cenas noteikšanai. ¹⁴

Uzskatot, ka Enerģētikas ministrija, ceļot prasību Viļņas apgabaltiesā, pārkāpj akcionāru līgumā ietvertu šķīrējtiesas klauzulu, *Gazprom* 2011. gada 29. augustā vērsās SCC ar prasību pret Enerģētikas ministriju, lūdzot šķīrējtiesai izdot rīkojumu, kas liktu Enerģētikas ministrijai atsaukt prasību par juridiskas personas darbību izmeklēšanu, ko tā cēlusi Viļņas apgabaltiesā. ¹⁵

2012. gada 31. jūlijā SCC pasludināja nolēmumu, daļēji apmierinot *Gazprom* prasību un norādot, ka Enerģētikas ministrija ir pārkāpusi akcionāru līgumā ietvertu šķīrējtiesas klauzulu. Tāpat SCC šķīrējtiesas nolēmums paredzēja Enerģētikas ministrijai atteikties no Viļņas apgabaltiesā celtās prasības uzsākt sarunas ar *Gazprom* par jauna gāzes iepirkuma tarifa noteikšanu, kā arī pārveidot vienu no prasībām, lai tiktu ievērots akcionāru līgumā minētais Enerģētikas ministrijas pienākums vērsties šķīrējtiesā. ¹⁶

Tikmēr, neskatoties uz pasludināto SCC šķīrējtiesas nolēmumu, Viļņas apgabaltiesa 2012. gada 3. septembrī apmierināja Enerģētikas ministrijas prasību, ieceļot ekspertus *Lietuvos dujos* darbību izvērtēšanai un nosakot, ka minētā Enerģētikas ministrijas prasība ietilpst tās jurisdikcijā un saskaņā ar Lietuvas tiesību normām to nevar izskatīt šķīrējtiesā. ¹⁷

Par šo spriedumu *Lietuvos dujos*, tās ģenerāldirektors un abi valdes locekļi iesniedza apelācijas sūdzību Lietuvas Apelācijas tiesā. Tāpat Lietuvas Apelācijas tiesa saņēma arī *Gazprom* lūgumu par SCC 2012. gada 31. jūlija šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi Lietuvā saskaņā ar 1958. gada Ņujorkas Konvenciju. ¹⁸

Ar 2012. gada 17. decembra rīkojumu Lietuvas Apelācijas tiesa *Gazprom* lūgumu atzīt un izpildīt minēto SCC šķīrējtiesas nolēmumu noraidīja, atzīmējot, ka (i) SCC nemaz nav varējusi lemt par jautājumu, kas jau bija izvirzīts Viļņas apgabaltiesā; (ii) SCC nolēmums ierobežo Enerģētikas ministrijas tiesības vērsties Lietuvas tiesās; (iii) Lietuvas tiesām ir liegtas tās pilnvaras lemt par savu jurisdikciju, tādējādi pārkāpjot Lietuvas suverenitāti, sabiedrisko kārtību un tiesu iestāžu neatkarības principu. Tāpat Lietuvas Apelācijas tiesa noraidīja arī *Lietuvos dujos*, tās ģenerāldirektora un abu valdes locekļu apelācijas sūdzību par Viļņas apgabaltiesas 2012. gada 3. septembra spriedumu, apstiprinot Lietuvas tiesu jurisdikciju izmeklēt *Lietuvos dujos* darbības. ¹⁹

Abi Lietuvas Apelācijas tiesas rīkojumi tika apstrīdēti kasācijas kārtībā, un 2013. gada 21. novembrī Lietuvas Augstākā tiesa izdeva rīkojumu apturēt tiesvedību Lietuvas Apelācijas tiesā saistībā ar *Lietuvos dujos* darbību izmeklēšanu līdz brīdim, kad tiks pieņemts lēmums par SCC šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi Lietuvā. ²⁰

Kasācijas sūdzības ietvaros *Gazprom* atkārtoti lūdza apmierināt tās prasību atzīt un izpildīt SCC šķīrējtiesas nolēmumu, savukārt Enerģētikas ministrija lūdza kasācijas sūdzību noraidīt, pamatojoties uz Ņujorkas Konvencijas V panta 2. punkta b) apakšpunktu (sabiedriskās kārtības (*ordre public*) izņēmums), argumentējot, ka SCC šķīrējtiesas nolēmums būtībā ir *anti-suit injunction*, kas, kā norādījusi EST, ir pretrunā Briseles I regulas nosacījumiem. ²¹

Šādos apstākļos Lietuvas Augstākā tiesa nolēma tiesvedību apturēt un uzdot EST šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Gadījumā, ja šķīrējtiesa izdod *anti-suit injunction* un tādējādi nosaka aizliegumu vienam no lietas dalībniekiem iesniegt noteiktus prasījumus dalībvalsts tiesā, kurai saskaņā ar [Briseles I regulas] normām par jurisdikciju ir jurisdikcija izskatīt civillietu pēc būtības, vai valsts tiesa ir tiesīga atteikties atzīt šādu šķīrējtiesas nolēmumu tādēļ, ka ar to tiek ierobežotas tiesas tiesības pieņemt lēmumu par tās jurisdikciju, lai izskatītu lietu saskaņā ar [Briseles I regulas] normām par jurisdikciju?

2) Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, vai tā ir attiecināma arī uz gadījumu, kurā ar šķīrējtiesas izdotu *anti-suit injunction* lietas dalībniekam tiek uzdots ierobežot savus prasījumus lietā, kura tiek izskatīta citā dalībvalstī, un ja citas dalībvalsts tiesai ir jurisdikcija izskatīt šo lietu saskaņā ar [Briseles I regulas] normām par jurisdikciju?

3) Vai valsts tiesa, kas vēlas nodrošināt Savienības tiesību pārākumu un pilnīgu [Briseles I regulas] efektivitāti, var atteikties atzīt šķīrējtiesas nolēmumu, ja šajā nolēmumā ir ierobežotas valsts tiesas tiesības lemt par savu jurisdikciju un pilnvarām lietā, kura ietilpst [Briseles I regulas] piemērošanas jomā?" ²²

2014. gada 4. decembra ģenerālvokāta Vatelē secinājumi

Atbilstoši LESD 252. pantam "[EST] palīdz astoņi ģenerālvokāti [...] Ģenerālvokāta pienākums ir, ievērojot pilnīgu objektivitāti un neatkarību, atklātā tiesas sēdē izteikt pamatotus secinājumus lietās, kurās saskaņā ar Eiropas Savienības Tiesas statūtiem ir vajadzīga ģenerālvokāta piedalīšanās".

Saskaņā ar LESD pievienotā 3. protokola "Par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem" 20. panta piekto daļu, "ja [EST] uzskata, ka lieta nav saistīta ar jaunu tiesību jautājumu, tā pēc ģenerālvokāta uzklausišanas var pieņemt lēmumu par to, ka lieta izlemjama bez ģenerālvokāta pamatoto secinājumu uzklausišanas". ²³

Uzskatot, ka pamatlieta bija saistīta ar jauniem tiesību jautājumiem attiecībā uz Briseles I regulas normu piemērošanu, EST nolēma, ka ģenerālvokāta secinājumi ir nepieciešami ES tiesību normu konsekvētai interpretēšanai.

Ģenerālvokāts Vatelē savus secinājumus minētajā lietā sniedza vairāk nekā gadu pēc Lietuvas Augstākās tiesas iesniegtajiem prejudiciālajiem jautājumiem. ²⁴ Ņemot vērā tajā izklāstītos savā mērā radikālos secinājumus par jaunās Briseles I bis regulas izvērstā šķīrējtiesas izņēmuma 12. apsvēruma interpretēšanu, tie tūlīt kļuva par karsti apspriestu tematu – vai tiešām ES atgriezīsies *Turner* un *West Tankers* lietās aizliegtās *anti-suit injunctions*? ²⁵ Šī raksta mērķis nav detalizēti analizēt ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (kā zināms tie EST nav saistoši, bet praksē EST tos pārsvarā ņem vērā), tomēr jāapskata galvenie tajā ietvertie argumenti, lai labāk varētu izprast pašu EST spriedumu un to, kādā mērā tas ir balstīts uz ģenerālvokāta Vatelē atzinumiem.

Ģenerālvokāta Vatelē galvenie argumenti

1. SCC šķīrējtiesas nolēmums kā *anti-suit injunction*

Par Anglijas tiesību civilprocesuālo aizsardzības līdzekli *anti-suit injunction* un tā saderību ar ES tiesību normām, īpaši Briseles I regulu, rakstīts jau iepriekš – *anti-suit injunction* ir Anglijas tiesas izdots rīkojums, ar kuru lietas dalībniekam, kurš *in personam* ir pakļauts Anglijas tiesu jurisdikcijai, liedz uzsākt vai turpināt noteiktas prasības, no tām atteikties vai veikt nepieciešamās darbības, lai izbeigtu vai apturētu tiesvedību (vai šķīrējtiesas procesu), kas norisinās citā valstī.²⁶ Nepakļaušanās Anglijas tiesas izsniegtam *anti-suit injunction* nozīmē necienīgu izturēšanos pret tiesu (*contempt of court*), kas var beigties ar kriminālsoda piemērošanu vai Apvienotajā Karalistē esoša īpašuma apķīlāšanu. Protams, ja lietas dalībniekam nav nekādas saiknes ar Apvienoto Karalisti un tam Apvienotajā Karalistē neatrodas nekādi nekustamie īpašumi, *anti-suit injunction* būs maza ietekme. Tomēr spriedums, kas pieņemts, ignorējot izsniegto *anti-suit injunction*, netiks atzīts un izpildīts Apvienotajā Karalistē.²⁷

Kā minēts, Lietuvas Augstākā tiesa minēto SCC šķīrējtiesas nolēmumu kvalificē kā šķīrējtiesas izsniegtu *anti-suit injunction*, jo ar to uzdots Enerģētikas ministrijai atteikties un pārveidot dažas prasības, ko tā cēlusi Lietuvas tiesā. Tomēr, kā norāda ģenerālvokāts Vatelē, kā arī Francijas valdība procesā sniegtajos apsvērumos, Enerģētikas ministrijai, nepildot SCC šķīrējtiesas nolēmumu, nedraud neviena no iepriekš minētajām Anglijas tiesību institūta neievērošanas sekām. Lietuvas valsts (Enerģētikas ministrijas personā) nav *in personam* pakļauta Anglijas tiesu jurisdikcijai, un, neatzīstot SCC šķīrējtiesas nolēmumu, tai nedraud iepriekš minētās tiesiskās sekas. Tomēr, tā kā SCC šķīrējtiesas nolēmums, tāpat kā *anti-suit injunction*, ir saistošs adresētajai personai un ar to tiek prasīts atteikties no celtajām prasībām Lietuvas tiesās, tas var ietekmēt Briseles I regulas mērķi. Tieši pamatojoties uz šādu apsvērumu, ģenerālvokāts Vatelē turpina izklāstīt savus argumentus par šāda šķīrējtiesas nolēmuma saderību ar Briseles I regulu.²⁸

2. Briseles I regulas piemērojamība pamatlietai saskaņā ar *West Tankers* lietu

Arī par *West Tankers* lietas sekām un to, kā EST nolēma, ka, "lai arī procedūra [*anti-suit injunction*] neietilpst Regulas Nr. 44/2001 piemērošanas jomā [ņemot vērā *Marc Rich* lietas secinājumus], tās sekas var būt minētās regulas lietderīgās iedarbības apdraudējums," rakstīts jau iepriekš.²⁹ Lietuvas Augstākā tiesa norāda, ka pamatlieta ir līdzīga *West Tankers* lietai, tāpēc secinājums, ka *anti-suit injunction* nav saderīgs ar Briseles I regulu, būtu piemērojams arī šajā lietā.³⁰ Ģenerālvokāts Vatelē šādam secinājumam nepiekrīt, pamatojot to ar jaunās Briseles I bis regulas 12. apsvēruma izvērstajiem skaidrojumiem attiecībā uz tajā arvien saglabāto šķīrējtiesas izņēmumu.

Interesanti, ka, lai arī ģenerālvokāts Vatelē savos secinājumos apzinās, ka Briseles I bis regula laika apsvērumu dēļ³¹ nav piemērojama pamatlietā, viņš uzskata, ka "tā būtu jāņem vērā izskatāmajā lietā, jo galvenais jauninājums šajā regulā – kurā šķīrējtiesa atkal ir izslēgta no tās piemērošanas jomas – ir rodams ne tik daudz pantu daļas tekstā, kā tās preambulas 12. apsvērumā, kurā – faktiski līdzīgi kā interpretējošā likumā ar atpakaļejošu spēku – **paskaidrots, kā šī izslēgšana būtu un vienmēr ir bijusi** jāinterpretē [autora izcēlums]."³²

Šāda tiesību normu interpretācija un ES tiesību akta laika apsvērumu ignorēšana ir apšaubāma, tomēr tieši Briseles I bis regulas 12. apsvēruma izskaidrojošie nosacījumi kļūst par ģenerālvokāta Vatelē galveno ieroci, argumentējot, kāpēc, viņaprāt, Briseles I bis regulas nosacījumi no jauna pieļauj *anti-suit injunction* izmantošanu ES. Savos secinājumos ģenerālvokāts Vatelē mēģina pierādīt to, ka, ja Briseles I bis regulas nosacījumi tiktu attiecināti uz *West Tankers* lietas apstākļiem, tās iznākums būtu pavisam citāds.³³ Tāpat, viņaprāt, *anti-suit injunction* saderība ar Briseles I bis regulu ir pamatojama ar tās preambulas 12. apsvēruma ceturto daļu, kas nosaka, ka "ši regula nebūtu jāpiemēro nevienai darbībai vai papildu procedūrai, it īpaši saistībā ar [...] šķīrējtiesas procedūras norisi vai jebkuriem citiem šādas procedūras aspektiem, ne arī [...] saistībā ar šķīrējtiesas nolēmuma [...] atzīšanu un izpildi".³⁴ Ģenerālvokāts Vatelē uzskata, ka minētās "papildu procedūras" ietver arī *anti-suit injunction*, ko izdevusi tiesa kā atbalstu šķīrējtiesas procesam.³⁵

Jāmin, ka ģenerālvokāts Vatelē nav pirmais, kurš Briseles I bis regulas 12. apsvēruma ceturto daļu ir interpretējis tā, ka tā no jauna pieļauj *anti-suit injunction* izmantošanu ES.³⁶ Tomēr tieši ģenerālvokāta Vatelē secinājumi izraisīja gan akademiķu, gan praktizējošu juristu viedokļu apmaiņas lavīnu, nepacietībā gaidot EST spriedumu šajā lietā. Vai tiešām EST apstiprinās ģenerālvokāta Vatelē argumentus un no jauna atļaus *anti-suit injunction* izmantošanu ES, kas vēl pirms pāris gadiem tika uzskatīts par lielāko kaitēkli svētajam savstarpējās uzticēšanas principam?

3. Pamatlietā esošā strīda iztiesāšana saskaņā ar nacionālajām tiesību normām

Treškārt un, manuprāt, daudz pieņemamāk par iepriekšējo argumentu, ģenerālvokāts Vatelē norāda, ka pamatlietā Lietuvas Augstākā tiesa varēja rast risinājumu, nemaz neuzdodot prejudiciālus jautājumus EST. Lietuvas Augstākā tiesa savā iesniegumā EST atsauca uz Lietuvas tiesību normām, saskaņā ar kurām jautājumu par lēmumu uzsākt juridiskas personas [Lietuvos *dujos*] darbību izmeklēšanu nevar izskatīt šķīrējtiesā.³⁷ Ja minēto jautājumu izskatīšana tik tiešām nav šķīrējtiesas kompetencē, Lietuvas tiesas SCC šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes atteikumu varēja pamatot ar Ņujorkas Konvencijas V panta 2. punkta a) apakšpunktu, kas paredz, ka "šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildīšanu var arī atteikt, ja tās valsts kompetents varas orgāns, kurā izprasa atzīšanu un izpildīšanu, konstatēs, ka [...] strīdus objekts nevar būt šķīrējtiesas izskatīšanas priekšmets pēc tās valsts likumiem".

Turklāt, kā norāda ģenerālvokāts Vatelē, šķīrējtiesas nevar saistīt savstarpējās uzticēšanās princips. *West Tankers* sprieduma secinājumus nevar piemērot attiecībā uz *anti-suit injunction*, ko ir izdevusi šķīrējtiesa, jo šķīrējtiesām nav saistoša ne Briseles I regula, ne savstarpējās uzticēšanās princips, kas piemērojams tikai ES dalībvalstu tiesu starpā.³⁸ Šeit jāatsauc atmiņā *anti-suit injunction* nesaderības ar Briseles I regulu juridiskais pamatojums. *Turner* lietā Anglijas tiesa izdeva *anti-suit injunction*, kas bija vērsts pret pusi, kura bija uzsākusi tiesvedību Spānijas tiesā. *West Tankers* lietā Anglijas tiesa izdeva *anti-suit injunction* par labu Londonā esošam šķīrējtiesas procesam, kas bija vērsts pret pusi, kura bija uzsākusi tiesvedību Itālijas tiesā. Abās lietās *anti-suit injunction* bija izdevusi kāda ES dalībvalsts tiesa, kurai ir saistoši gan Briseles I regulas nosacījumi, gan tajā ietvertais savstarpējās uzticēšanās princips. Pamatlietā šķīrējtiesas nolēmumā ietērptu *anti-suit injunction* izdeva SCC, kas nav kādas ES dalībvalsts tiesu institūcija.

Tādējādi ģenerālvokāts Vatelē norāda, ka EST uz pirmo prejudiciālo jautājumu vajadzētu atbildēt noraidoši, jo, viņaprāt, SCC šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde ietilpst vienīgi Ņujorkas Konvencijas (tātad netieši Lietuvas nacionālo tiesību) piemērošanas jomā. Briseles I regula, viņaprāt, jāinterpretē tādējādi, ka tā neliek dalībvalsts tiesai atteikties atzīt un izpildīt

šķīrējtiesas pasludinātu *anti-suit injunction*.

Tā kā EST savā spriedumā visus trīs Lietuvas Augstākās tiesas uzdotos prejudiciālos jautājumus skata kopā, ģenerālvokāta Vatelē secinājumi, galvenokārt, attiecībā uz trešo prejudiciālo jautājumu, šī raksta ietvaros netiks analizēti. ³⁹

2015. gada 13. maija EST Virspalātas spriedums

Teju sešus mēnešus pēc ģenerālvokāta Vatelē secinājumiem EST 2015. gada 13. maijā nāca klajā ar savu redzējumu par pamatlietā esošajiem juridiskajiem problēmjautājumiem. Salīdzinot ar ģenerālvokāta Vatelē apjomīgo viedokļa izklāstu, EST savā spriedumā izteikusies ļoti lakoniski un konsekventi, atstājot neskartus daudzus no ģenerālvokāta Vatelē secinājumiem un atziņām.

Jau pašā sprieduma sākumā EST norāda, ka Briseles I regula paliek piemērojama attiecībā uz izskatāmo lietu. ⁴⁰ Lietuvas Augstākā tiesa prejudiciālos jautājumus uzdeva laikā, kad spēkā vēl bija Briseles I regula, tāpēc laika apsvērumu dēļ lietā ir piemērojama Briseles I regula, nevis jaunā Briseles I bis regula ar tās preambulā ietverto izskaidrojošo šķīrējtiesas izņēmumu. Protams, ņemot vērā Briseles I bis regulas jaunievietā 12. apsvēruma nepilnības, daudzi gaidīja EST prettriecienu ģenerālvokāta pārdrošajam apgalvojumam, ka jaunā Briseles I bis regula izskatāmajā lietā tomēr būtu jāņem vērā. Izvērstā šķīrējtiesas izņēmuma daļēja (tiklāt, cik to atļautu pamatlietā uzdoti prejudiciālie jautājumi) izskaidrošana viennozīmīgi radītu produktīvāku un paredzamāku augsni vispārējās jurisdikcijas tiesu un šķīrējtiesu attiecību un kompetenču nodalīšanā. Ģenerālvokāts Vatelē savos secinājumos diezgan radikāli interpretēja jaunās regulas 12. apsvēruma nosacījumus, apgalvojot, ka *anti-suit injunction* no jauna ir vieta ES tiesiskajā telpā un jebkāda EST reakcija uz šādu apgalvojumu būtu bijusi apsveicama.

Diemžēl EST savā spriedumā nav komentējusi ģenerālvokāta Vatelē viedokli par Briseles I bis regulas izvērstā šķīrējtiesas izņēmuma piemērošanu. Tāpat iepriekš minēto laika apsvērumu dēļ EST nav izteikusi viedokli par kādu citu pamatlietā iespējami piemērojamu Briseles I bis regulas nosacījumu. ⁴¹ Atbildes uz jautājumiem, kas daudziem bija radušās saistībā ar Briseles I bis regulas izvērstā šķīrējtiesas izņēmuma interpretēšanu, būs jāpagaida mazliet ilgāk, nekā cerēts. Pagaidām, lai arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumiem nav saistoša spēka, tajos izpaustās šķietami radikālās atziņas turpinās kalpot kā galvenais jaunās Briseles I bis regulas izvērstā šķīrējtiesas izņēmuma atsaucis punkts. ⁴²

Turpinot analizēt pamatlīētas faktiskos apstākļos, EST atsaucas uz jau zināmiem principiem attiecībā uz šķīrējtiesas izņēmumu Briseles I regulā. EST norāda, ka Briseles I regulas 1. panta 2. punkta d) apakšpunkts izslēdz šķīrējtiesu no minētās regulas piemērošanas jomas un, lai noteiktu, vai strīds ietilpst Briseles I regulas piemērošanas jomā, jāņem vērā vienīgi šī strīda priekšmets. ⁴³

Pamatlīētas priekšmets, kā EST norāda, ir "sūdzība, kas vērsta pret Lietuvas Apelācijas tiesas rīkojumu, ar ko tā atsakās atzīt un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu, kuru iesniedzējtiesa kvalificē kā *anti-suit injunction*, ar kuru šķīrējtiesa ir uzdevusi [Enerģētikas ministrijai] atsaukt vai sašaurināt noteiktus prasījumus, kurus tā ir izvirzījusi Lietuvas tiesās. Paralēli iesniedzējtiesā ir iesniegta sūdzība par tās pašas Lietuvas Apelācijas tiesas rīkojumu, ar ko tā apstiprinājusi Viļņas apgabaltiesas nolēmumu uzsākt izmeklēšanu par *Lietuvos dujos* darbībām, kas, kā tā uzskata, ir civillīēta [Briseles I regulas] 1. panta 1. punkta izpratnē". ⁴⁴ Lietuvas Augstākā tiesa uzskata, ka šāds šķīrējtiesas nolēmums "varētu apdraudēt [Briseles I regulas] lietderīgo iedarbību, jo tādējādi varētu tikt ierobežotas tiesas pilnvaras lemt par savu kompetenci izskatīt minētās regulas piemērošanas jomā ietilpstošu lietu". ⁴⁵

Tālāk EST atsaucas uz jau minēto *West Tankers* lietu, izskaidrojot tās būtību un sekas – "dalībvalsts tiesas izdots rīkojums, kura mērķis ir aizliegt lietas dalībniekam izmantot kādu citu procedūru, kas nav šķīrējtiesa, kā arī turpināt tiesvedību citas dalībvalsts tiesā, kas ir kompetenta atbilstoši [Briseles I regulai], nav saderīgs ar šo regulu". ⁴⁶

Kā zināms, citas ES dalībvalsts jurisdikcijas pārskatīšana, kā arī tās sprieduma pārskatīšana pēc būtības, atzīšanas un izpildes procesa ietvaros faktiski nav pieļaujama. ⁴⁷ Tikai ierobežotos izņēmuma gadījumos tiek pieļauts, ka vienas dalībvalsts tiesa kontrolē otras dalībvalsts tiesas kompetenci izskatīt strīdu. ⁴⁸ To spriedumā norāda arī EST, apgalvojot, ka ar dalībvalsts tiesas izsniegtu *anti-suit injunction* tiek radīts "šķērslis īstenot pilnvaras, kas citas dalībvalsts tiesai ir paredzētas minētajā regulā, [kas tādējādi] ir pretrunā savstarpējai uzticībai, ko dalībvalstis savstarpēji piešķir savām juridiskajām sistēmām un to tiesu iestādēm [..]" ⁴⁹

Tomēr, kā to izceļ EST, pamatlietā šāda dalībvalstu tiesu kompetenču "sadursme" nav sastopama – sašaurināt un grozīt prasījumus dalībvalsts tiesā liek šķīrējtiesas izdots nolēmums un, kā EST to norāda arī *West Tankers* lietā, šķīrējtiesa neietilpst Briseles I regulas piemērošanas jomā, un, tā kā šķīrējtiesa nav valsts tiesa, pamatlietā nav dalībvalstu tiesu kompetenču sadursmes. ⁵⁰

EST atbalsta arī ģenerālvokāta Vatelē atziņu un norāda, ka savstarpējās uzticēšanās princips, ko "dalībvalstis piešķir savām juridiskajām sistēmām un to tiesu iestādēm, kurš izpaužas kā tiesu kompetenču normu saskaņošana", šajā lietā nav pārkāpts, jo pamatlietā nav situācija, kad vienas dalībvalsts tiesa iejaucas citas dalībvalsts tiesas kompetencē. Lietas dalībniekam [Enerģētikas ministrijai] ir tiesības iebilst pret šādu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, un Lietuvas tiesai būtu jānosaka "atbilstoši valsts procesuālo tiesību normām un piemērojamajām starptautiskajām tiesībām", vai šāds nolēmums ir vai nav jāatzīst. ⁵¹

EST atbalsta arī ģenerālvokāta Vatelē uzskatus par SCC šķīrējtiesas nolēmuma klasificēšanu kā *anti-suit injunction*, norādot, ka Enerģētikas ministrijai SCC šķīrējtiesas nolēmuma nepildīšana neradītu nekādas sankcijas no citas dalībvalsts tiesas, kā tas bija gan *Turner*, gan *West Tankers* lietās, tāpēc pamatlīētas tiesiskās sekas ir atšķirīgas no *Turner* un *West Tankers* lietu sekām. Līdz ar to, kā EST norāda, SCC šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanai un izpildei "ir piemērojamas tās dalībvalsts tiesības un piemērojamās starptautiskās tiesības, kurā šī atzīšana un izpilde tiek lūgta, bet ne [Briseles I regula]". ⁵²

Visbeidzot, EST nospriež, ka "uz uzdotajiem jautājumiem ir jāatbild, ka [Briseles I regula] ir interpretējama tādējādi, ka tai nav pretrunā, ja dalībvalsts tiesa atzīst un izpilda vai arī atsakās atzīt un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu, ar ko vienam lietas dalībniekam tiek aizliegts šīs dalībvalsts tiesās izvirzīt noteiktus prasījumus, jo minētajā regulā nav regulēta citā dalībvalstī

EST spriedums ir pozitīva zīme šķīrējtiesu procesiem ES teritorijā. No sprieduma izriet, ka ES teritorijā bāzētajām šķīrējtiesām nav saistošs ES dalībvalstu tiesu starpā esošais savstarpējās uzticēšanās princips un ka Briseles I regulas nosacījumi neietekmē ES dalībvalsts tiesas spriestspēju par tādu citā ES dalībvalstī esošas šķīrējtiesas izdotu šķīrējtiesas nolēmumu, kāds ir pamatlietā. Atzīstot un izpildot šķīrējtiesas nolēmumu, kura sekas, iespējams, lidzinās *anti-suit injunction*, dalībvalstu tiesām jāņem vērā vienīgi to nacionālās tiesību normas, kas regulē šķīrējtiesas.

Protams, tika gaidīts, ka EST dos kādas vadlīnijas arī attiecībā uz jaunās Briseles I bis regulas izvērsto šķīrējtiesas izņēmumu. Diemžēl tā nenotika. Tas tomēr nenozīmē, ka pamatlietā nostiprinātās atziņas nebūs svarīgas arī attiecībā uz jauno Briseles I bis regulu un tās 12. apsvērumu, kas, līdzīgi kā šis EST spriedums, paredz skaidru kompetenču sadali starp vispārējās jurisdikcijas tiesām un šķīrējtiesām. Kas attiecas uz ģenerālvokāta Vatelē secinājumiem par *anti-suit injunction* augšāmcelšanos ES, laiks rādīs, vai šādu Briseles I bis regulas 12. apsvēruma interpretējumu iztēlojas arī EST. Visticamāk, ka nē. ■

RAKSTA ATSAUCES / 53

1. Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 13. maija spriedums lietā Nr. C-536/13 Gazprom OAO/Lietuvas Republika. Pieejams <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164260&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=61906> [skatīts 18.05.2015.].
2. 2000. gada 22. decembra Eiropas Savienības Padomes Regula (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un sprieduma atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. OV L 12, 16.01.2001., 1.–23. lpp.
3. SCC 2012. gada 31. jūlija galīgais nolēmums (final award) lietā V (125/2011). Pieejams Global Arbitration Review interneta vietnē: http://www.globalarbitrationreview.com/cdn/files/gar/articles/Gazprom_v_Lithuania_Final_Award.pdf [skatīts 18.05.2015.].
4. Ģenerālvokāta Melhiora Vatelē [Melchior Wathelet] 2014. gada 4. decembra secinājumi lietā C-536/13 Gazprom OAO/Lietuvas Republika, § 43. Pieejami: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160309&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=61906> [skatīts 18.05.2015.]. Sk. arī EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedumu, § 22.
5. Eiropas Savienības Tiesas 2009. gada 10. februāra spriedums lietā Nr. C-185/07 Allianz SpA and Generali Assicurazioni Generali SpA pret West Tankers Inc. Sk. arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 46.
6. EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedums, § 44.
7. 2012. gada 12. decembra Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās (pārstrādāta versija). OV L 351/1, 20.12.2012. (turpmāk – Briseles I bis regula).
8. Pamatlietā esošā strīda laikā Gazprom uzsāka arī starptautisko šķīrējtiesas procesu Pastāvīgajā šķīrējtiesā Hāgā, apstrīdot Lietuvas valdības lēmumu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija Direktīvas 2009/73/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu 9. pantu nošķirt Lietuvu dujos gāzes vadu apsaimniekotāja un gāzes transportētāja darbības no gāzes ražošanas un piegādes darbībām, no kā izrietēja, ka Gazprom vairs nevar būt Lietuvas dujos akcionārs. Sk.: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1470 [skatīts 18.05.2015.]. Tāpat 2012. gada oktobrī Lietuvas Republika iesniegusi prasību pret Gazprom SCC, apgalvojot, ka ilgtermiņa gāzes līgumā veiktie grozījumi ir bijuši pretrunā 2004. gada akciju pirkuma un pārdevuma līgumam, pieprasot 1,9 miljonu ASV dolāru kompensāciju. Gazprom savu prasību pret Lietuvu Pastāvīgajā šķīrējtiesā Hāgā š.g. aprīlī gan atsauc. Sk., piem.: http://financenet.tvnet.lv/nozares/554459-gazprom_atsaucis_prasibu_pret_lietuvu) [skatīts 18.05.2015.].
9. Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi (supra n. 4), § 21.
10. Šī līguma kopija ir pieejama Lietuvas Enerģētikas ministrijas mājaslapā: <http://www.enmin.lt/lt/news/gazprom.pdf> (lietuviešu valodā) [skatīts 18.05.2015.].
11. Sk. Līguma (supra n. 9) 7.4.1. un 7.4.2.3. punktu, kā arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 23–26.
12. Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi (supra n. 4), § 29.
13. 2004. gada 24. martā noslēgtā akcionāru līguma 6.1(1.9). punkts paredzēja, ka akcionāriem "[...] jācenšas nodrošināt [...] ar savstarpēji pieņemamiem un [Lietuvas dujos] un [akcionāriem] izdevīgiem noteikumiem un nosacījumiem, ievērojot līgumsaistības starp [Lietuvas dujos] un [Gazprom]: i) ilgtermiņā gāzes tranzītu uz Krievijas Federācijas Kaļiņingradas apgabalu [...], iii) ilgtermiņa gāzes piegādi [sabiedrībai] Lietuvu dujos". Sk. ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 28.
14. Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi (supra n. 4), § 31-2. Sk. arī EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedumu, § 14–15.
15. SCC šķīrējtiesas nolēmums lietā V (125/2011) (supra n. 3), p. 5. Sk. arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 33, un EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedumu, § 16.
16. SCC šķīrējtiesas nolēmums lietā V (125/2011) (supra n. 3), p. 79–80. Sk. arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 37, un EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedumu, § 18.
17. Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedums, § 19.
18. 1958. gada 10. jūnija Ņujorkas Konvencija par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu (turpmāk – Ņujorkas Konvencija).
19. Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi (supra n. 4), § 39–44. Sk. arī EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedumu, § 21–23. Tāpat sk. Lietuvas Apelācijas tiesas preses relīzi, kas pieejama: <http://www.apeliacinis.lt/lt/naujienos/teismas-atsisake-pripazinti-r521.html> (lietuviešu valodā) [skatīts 18.05.2015.].
20. Ibid., § 45.
21. EST 2007. gada 27. aprīļa spriedums lietā Nr. C-159/02 Turner pret Grovit; EST 2009. gada 10. februāra spriedums lietā Nr. C-185/07 Allianz SpA and Generali Assicurazioni Generali SpA pret West Tankers Inc. Sk. arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 46.
22. EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedums, § 26.
23. LESD pievienotais 3. protokols "Par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem", pieejams: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/staut_cons_lv.pdf [skatīts 18.05.2015.].
24. Lietuvas Augstākā tiesa iesniedza lūgumu EST 2013. gada 14. oktobrī. Sk.: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=145308> [skatīts 18.05.2015.].

- 25.** Sk., piem., R. Vilsona rakstu par Vatelē secinājumiem, pieejams: <http://www.olswang.com/articles/2015/01/advocate-generals-opinion-in-the-gazprom-case> [skatīts 18.05.2015.]; Prof. Dr. Burkharda Hesa viedokli, pieejams: <http://conflictoflaws.net/2015/arbitration-and-eu-procedural-law/> [skatīts 18.05.2015.].
- 26.** Sk.: Krūmiņš T. Šķirējtiesas izņēmums Briseles režīmā. Jurista Vārds, 07.10. 2014., Nr. 39 (841). Sk. arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 63, citējot: Raphael T. The Anti-Suit Injunction, Oxford: Oxford University Press, 2008, 1.05. punkts.
- 27.** Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi (supra n. 4), § 63, citējot: Briggs A., Rees P. Civil Jurisdiction and Judgments, 5. izdevums, London: Informa, 2009, 5.55. punkts.
- 28.** Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi (supra n. 4), § 67.
- 29.** Krūmiņš T. Šķirējtiesas izņēmums Briseles režīmā. Jurista Vārds, 07.10. 2014., Nr. 39 (841). Sk., protams, arī pašu EST West Tankers spriedumu (supra n. 5), kā arī ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 74–88.
- 30.** Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi (supra n. 4), § 88.
- 31.** Briseles I bis regulu piemēro ar š.g. 10. janvāri. Sk. Briseles I bis regulas 81. pantu.
- 32.** Ibid., § 91.
- 33.** Šī raksta mērķis nav detalizēti izklāstīt ģenerālvokāta Vatelē subjektīvo Briseles I regulas normu (preambulas) interpretāciju. Sk. ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 90–152, lai precizāk izprastu viņa argumentāciju.
- 34.** Sk. ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 137.
- 35.** Ibid., § 138
- 36.** Sk., piem., M. Moses rakstu "Will Antisuit Injunctions Rise Again in Europe?", pieejams: <http://kluwerarbitrationblog.com/blog/2013/11/20/will-antisuit-injunctions-rise-again-in-europe/> [skatīts 18.05.2015.]; S. Garvey rakstu "Brussels Regulation (Recast): Are you ready?", pieejams Allen&Overy vietnē: <http://www.allenoverly.com/publications/en-gb/Pages/BRUSSELS-REGULATION-%28RECAST%29-ARE-YOU-READY.aspx> [skatīts 18.05.2015.].
- 37.** Sk. Ģenerālvokāta Vatelē secinājumus (supra n. 4), § 143.
- 38.** Ibid., § 153–154.
- 39.** Ģenerālvokāta detalizētu interpretāciju par Briseles I regulu kā sabiedriskās kārtības (ordre public) noteikumiem sk. viņa secinājumos, § 160–188.
- 40.** EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra. n. 1) spriedums, § 3.
- 41.** Briseles I bis regulas 12. apsvēruma un regulas 73. panta otrā daļa.
- 42.** Sk.: Lacey S. Are Anti-Suit Injunctions Back on the Menu? Part 2: The CJEU's Decision in Gazprom, pieejams: Kluwer Arbitration Blog vietnē: <http://kluwerarbitrationblog.com/blog/2015/05/14/are-anti-suit-injunctions-back-on-the-menu> [skatīts 18.05.2015.].
- 43.** EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra. n. 1) spriedums, § 28–29, atsaucoties uz EST 1991. gada 25. jūlija spriedumu lietā C-190/89 Marc Rich & Co. AG v Società Italiana Impianti PA, § 26.
- 44.** EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra. n. 1) spriedums, § 30.
- 45.** Ibid., § 31
- 46.** Ibid., § 32.
- 47.** Sk. Briseles I regulas 35. un 36. pantu.
- 48.** Jurisdikcijas pārskatīšana sprieduma atzīšanas un izpildes procesā pieļaujama tikai Briseles I regulas 35. panta pirmās daļas noteiktajos gadījumos.
- 49.** EST Gazprom OAO/Lietuvas Republika (supra n. 1) spriedums, § 34.
- 50.** Ibid., § 35–36.
- 51.** Ibid., § 37–39.
- 52.** Ibid., § 40–41.
- 53.** Ibid., § 44.

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Krūmiņš T. Eiropas Savienības Tiesas secinājumi *Gazprom* lietā. Jurista Vārds, 09.06.2015., Nr. 23 (875), 10.-15.lpp.